

XIIIè Simposi de la descoberta catalana d'Amèrica

Origenes catalans
dels Gittern-Guitarró-Ukulele
i els Amat de Cremona

Manel Capdevila

"Whoever writes the present, writes the past, and... whoever writes the past, writes the future." (George Orwell , pseud. d'Eric Blair)

("Qui escriu el present, escriu el pasat i... qui escriu el pasat, escriurà el futur.")

"La història l'escriu el que guanya, d'aquí l'aforisme de George Santayana:

"El poble que no coneix la seva història.., es veurà obligat a repetirla..."

El gittern i la viola de mà catalans

- Johannes Tinctoris: “De inventione et usu musicae” (1490).
- El gittern - guitarró i el violí (corda fregada) passen de València a Itàlia..
- S’els dona la forma de “8” per a facilitar fregar les cordes amb l’arc
- Lluís del Milà: “Libro de música de vihuela de mano intitulado el maestro” (València 1536)
- La viola (de mà-de gamba) passa a Itàlia..
- Andrea Amat és el creador de la definitiva ”forma en fulla de grèvol” per a tots els instruments de corda fregada.

ANTHONY BAINES

Fifteenth-century Instruments in Tinctoris's *De Inventione et Usu Musicae*

THE contents of this incunable were brought to the notice of musicologists by Dr Karl Weinmann of Regensburg, who, after a short preliminary notice in the *Riemann Festschrift* (1909, p. 267), reproduced the whole of the text in his monograph *Johannes Tinctoris (1445-1511) und sein unbekannter Traktat 'De inventione et usu musicae'* (Regensburg, 1917). The treatise is undated, but Weinmann deduces that Tinctoris wrote it in about 1487 and that it was published about the same year.

arculus (quom chorda ejus pilis equinis confecta: sit recta) unam tangens: juxta libitum sonitoris: alias relinquat inconcussas.

Extractum est et lyra: aliud instrumentum valde minus: ab aliis Gallicorum qui id excogitarunt: rebecum: et ab aliis marionetta nuncupatum. Quod instar leuti testudineum: chordas que vel arculo tanguntur (ut predicta viola) tenet adaptatas.

Quinetiam instrumentum illud a Catalanis inventum: quod ab aliis ghitarra: ab aliis ghiterna vocatur: ex lyra prodisse manifestissimum est: hec enim ut leutum (licet eo longe minor sit) et formam testudineam: et chordarum dispositionem atque contactum suscipit.

Ab ipsa etiam lyra instrumentum aliud processit: ab Italis qui hoc compererunt cetula nominatum.

manner so that the bow (which is strung with horse-hair) can touch any one string the player wills, leaving the others untouched.

Also derived from the lyre is a very small instrument called the *rebec* by the French, who invented it, and by others the *marionetta*. This, like the last-mentioned viola, is also strung for bowing, but, like the lute, it is tortoise-shaped.

Furthermore there is the instrument invented by the Catalans, which some call the *ghitarra* and others the *ghiterna*. It is obviously derived from the lyre since it is tortoise-shaped (though much smaller) and has the same stringing and method of playing.

Yet another derivative of the lyra is the instrument called *cetula*⁶ by the Italians, who invented it. It has four brass or steel strings usually tuned: a

et expertus fuerit) modulos illis quam simillimos emittat: quibuslibet affectus spiritus mei (occulta quadam familiaritate) ad leticiam quam similime excitantur. Hec itaque duo instrumenta mea sunt: mea inquam: hoc est quibus inter cetera: animus meus ad affectum pietatis assurgit: quaeque ad contemplationem gaudiorum supernorum: ardentissime cor meum inflammant. Quo mallet ea potius ad res sacras: et secreta animi solamina semper reservari: quam ad res prophanas et publica festa interdum applicari.

Ghittere autem usus: propter tenuem ejus sonum: rarissimus est. Ad eamque multo sepius Catalanas mulieres carmina quaedam amatoria audivi concinere: quam viros quicquam ea personare. Cetula tantum uti quosdam rusticos ad eam nonnullas

most ardently to the contemplation of heavenly joys. For these reasons I would rather reserve them solely for sacred music and the secret consolations of the soul, than have them sometimes used for profane occasions and public festivities.

The ghittera is used most rarely, because of the thinness of its sound. When I heard it in Catalonia, it was being used much more often by women, to accompany love-songs, than by men. The cetula is only used in Italy by rustics to accompany light songs and to lead dance music.

Finally, when the Turks, that most barbarous race, took Otranto, the capital of Apulia, by a trick (in the tenth year of the pontificate of Pope Pius IV [1480], after a four months' siege), and subsequently surrendered themselves to that warrior Alfonso

**Gittern
català
(guitarra)
segons
Tinctoris
(1490)**

Fresc de Sitges

Caixa de viola mallorquina

ANDREA AMATI O AMAT? (I)

- No hi ha cap registre de baptisme d'Andrea, la data i lloc de naixement del fundador de la gran escola Cremonese no es coneixen, i la primera aparició d'Andrea en els registres històrics es troba en una escriptura pública amb data de 1539, un contracte per llogar locals per un període de cinc anys.
- En tota la investigació per a localitzar informació sobre els orígens d'Andrea, cap antecedent, al nostre coneixement, del nom Amati s'ha pogut trobar a la península italiana .
- Els primers esments d'aquest patronímic que hem trobat estaven a Sardenya, el 1507-1508 , quan - després de que Jayme Amat , el tinent general del Regne d'Aragó , fós nomenat com " Virrei temporal" de l'illa - tota una família de nom Amat es va instal·lar a l'Alguer.
- De fet , el patronímic Amat és d'origen català , ben documentat des del segle XI .

ANDREA AMATI O AMAT? (II)

- El **1078** , el Consell de Girona, va ser presidit per un delegat papal anomenat Amat . El **1188** , Ramon Amat és conegut per haver acompanyat Rei Alfons a la conquesta de Saragossa, iniciant l'arbre genealògic de la " dinastia de la Casa Amat " .
- El **1282**, en Bernat Amat va cridar l'atenció del rei Pere, durant la batalla de Bordeus. Més tard, el **1421**, Ramon Amat va ser nomenat com a assessor general de la ciutat de Barcelona, mentre que el seu germà Francesc Amat era conegut com a coronel .
- Finalment un Amat , Joan Carles, originari de Monistrol de Montserrat , va fer un important "Tractat de guitarra Catalana i vandola" publicat el **1596** i.. "copiat i castellanitzat infinitat de vegades" ...

ANDREA AMATI O AMAT? (III)

- Andrea Amat és el creador de la forma en fulla de grèbol definitiva
- El mestre Felip Pedrell (mestre de Granados, Albèniz i Falla) a la seva “Història de la música”, esmenta la família d’artesans Amat de Cremona (1524).. no Amati!
- Hi havia una família d’artesans Amat, prop de Barcelona durant els anys 1490-1510.
- Cremona el 1524 estava ocupada pels catalans que van guanyar a Pavia el 1525 (Aldana feu presoner Francesc I)
- Es conserva un violí i un violoncello d’Andrea amb les armes de Carles V (les columnes “plus ultra”)
- Lluís del Milà: “Libro de música de vihuela de mano intitulado el maestro” (València 1536)

PEÇA ARAGONESA DE 100 DUCATS

QUÀDRUPLE DUCAT BARCELONÈS

QUÀDRUPLE DUCAT VALENCIÀ

El guitarró s'estén per tot el món

- El guitarró i el violí (corda fregada): passen de València a Itàlia..
- Timple canari :derivat del guitarró durant el bisbat de Telde.
- Machete i cavaquinho portugueses: del guitarró durant l'assessorament nàutic català en època d'Enric el navegant.
- Charango argentí: de la colonització valenciana del Riu de la Plata.
- Tiple a sudamèrica, Filipines i Mèxic
- Ukulele de Hawai: no ve del machete sinó del guitarró català de Mèxic-Califòrnia:
- **Guitars made their way to Hawaii in the early 1800's the origin of Hawaiian guitar music is generally credited to the Mexican and Spanish cowboys who were hired by King Kamehameha III around 1832. It was from the Hawaiian cowboys, or paniolos, that the tradition of Hawaiian ukulele and slack key guitar music finds its roots.**

Guitarró valencià

Timple canari (s.XV)

**Ukulele
(1832)
“guitarró”
portat pels
paniols de
Califòrnia**

**Francisco de
Paula
Marín i
Masselot:
Ministre de
Kamekameha
i
Fill del botxí
de Mataró**

National Geographic-1894: Hawaiian girls playing their national instrument

Hawaiian Music Girls

L'UKULELE CATALÀ

- Al voltant del **1800** Manini (fill del botxí de Mataró) es converteix en l'**home** de confiança del rei Kamekameha,
- **1832**: Manini porta la canya de sucre, el raim, la pinya i els “paniols” amb cavalls i els seus instruments de música des de Califòrnia
- Manuel Nunes, Augusto Dias and Jose de Espirito Santo (Madeira), arriben a Hawaii el **1879** i registren un taller de cavaquinhos el **1883**.
- **1884**: La revista National Geographic publica una fotografia d'unes noies amb el títol “**Hawaiian girls playing their national instrument**” amb un guitarró petit (l'ukulele) i un guitarró més gran de cinc cordes que no existeix a Madeira. (i una d'altra amb fins i tot una guitarra..)
- **USA-1898**: Els historiadors atribueixen la introducció de l'ukulele als de Madeira, però els nadius diuen que ja el tenien feia temps..
Quin èxit: En nomès un any es convertí en l'INSTRUMENT NACIONAL!!!
- **1890**: J.Kekuku dissenya la guitarra hawaiana, per tocar música local, després de 90 anys de tradició guitarrera.. (com a mínim!)

Ergo: És evident que l'ukulele va ser introduït per catalans de Califòrnia, cap el 1800, a partir del guitarró català, conjuntament amb la guitarra.

ciento y **Catorce**, en el
para nuevos descubrimientos de
Salida de la Bahía de Cádiz, año

Mill Seiscientos y Veinte y... > 1621 (= Felip IV)

ciento y ~~Veinte~~ **Catorce**, en com
para nuevos descubrimientos de
Salida de la Bahía de Cádiz, an

Mill Seiscientos y Veinte y... > 1621 (= Felip IV)

**DESCRIPCIONES,
GEOGRAPHICAS, EHYDROGRAPHICAS DEMV=**

*chas tierras y Mares del Norte, y sur, en las Indias, en especial
del descubrimiento del Reyno de la California echo con trabajo
e industria por el Capp^{an} y Cabo Nicolas de Car-*
dona, con orden del Rey Nro S. D Phelipe

III, de las Españas

DIRIGIDAS.

*Al Exmo R^o D. GABRIEL DE VIZMAN, CON D. BOJIVARES DUQUE
D. Lucas la Mayor, Sumiller de Corps D. su Mag^d Gran-
Canciller de las Indias &c*

FELIP III o FELIP IV ?

(fins 1621)

FELIP III de Castella => FELIP II d'Aragò

...Mill seiscientos y veinte y...

(a partir de 1621)

FELIP IV de Castella => FELIP III d'Aragò

**El tracta com FELIP III el 1621 => aixó vol dir que
En NICOLAU era un súbdit CATALÀ
Un nou cas de falsificació històrica**